

Türkiye’de Vesayet Yasaları ve Bilişsel Engelli Kişilerin Hakları

Özet Rapor

Bu raporun tam başlığı şudur:

“Madde 12: Türkiye’de **Vesayet** Hukuku ve **ve Bilişsel Engelli** Bireylerin Yasal Kapasite Hakkı

EHS, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nin kısa adıdır.

Bilişsel engellilik, bu araştırmada öğrenme engeli, otizm ve benzer farklılıkları olan kişileri anlatmak için kullanılmaktadır.

Vesayet mahkemenin bir kişinin yerine başka bir kişinin karar vermesine izin vermesidir.

Vasi başka bir kişinin yerine karar veren kişiye denir. Bu kararlar para, sağlık ve kişinin nerede yaşayacağı ile ilgili olabilir.

Yazanlar:

Dr Ezgi Taşcıoğlu ve

Dr Ezgi Şeref

Mayıs 2026

Bu rapor ne hakkındadır?

Türkiye, 2009 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni (EHS) kabul etti. Bu sözleşmeye kısaca **EHS** de denir. EHS, engelli kişilerin haklarıyla ilgili uluslararası bir anlaşmadır.

EHS'nin 12. maddesi şunu söyler:

- Bütün engelli kişilerin hukuk önünde hakları vardır.
- Bütün engelli kişilerin kendi hayatları hakkında karar verme hakkı vardır.
- Ülkeler, engelli kişilere bu hakkı kullanabilmeleri için destek vermelidir.

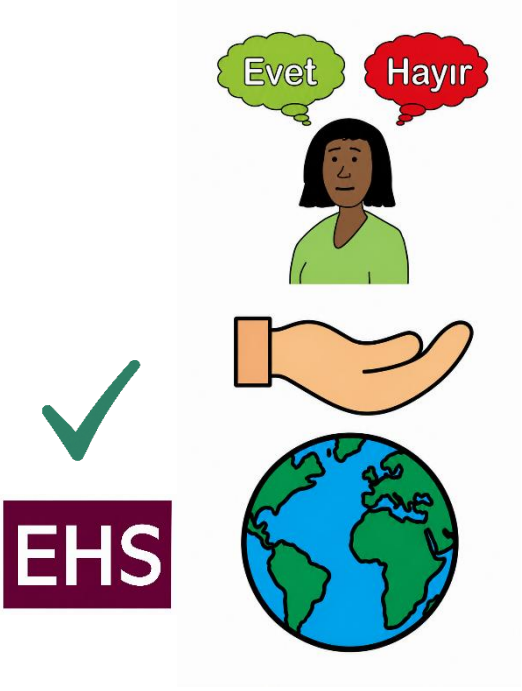

Ama Türkiye'de hala **vesayet sistemi** vardır. Bu sistem, bilişsel engelli kişiler adına başka bir kişinin – **vasinin** - karar vermesine izin verir.

Ama EHS şöyle der: Devletler, bilişsel engelli kişilerin kendi kararlarını kendilerinin verebilmesi için onlara destek olmalıdır.

EHS Komitesi, 2019 yılında Türkiye'deki vesayet sistemiyle ilgili sorunlar olduğunu belirtmiştir.

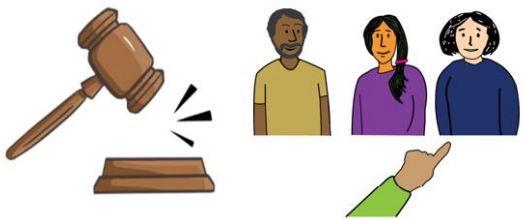
Dr Taşcıoğlu ve Dr Şeref bu konuda bir araştırma yaptı. Bu rapor araştırmada bulduklarını ve önerilerini anlatıyor.

Türkiye'de Hukuk

Türk Medeni Kanunu herkesin hakları olduğunu söyler. Ama mahkemeler bir kişinin kendi kararlarını veremeyeceğine karar verebilir. Mahkemeler bu kararı verirken genellikle doktor raporlarına bakar.

Mahkeme, bilişsel engelli bir kişinin bir vasiye ihtiyacı olduğuna karar verirse çoğu zaman anne ya da babayı bu göreve seçer.

Anne ve babalar, engelli kişi yetişkin olduktan sonra da hukuk yoluyla onun hayatı üzerinde kontrol sahibi olmaya devam edebilir.

Bu sistemde, kararlar kişiyle **birlikte** değil, kişi **adına** verilir.

Bu durum EHS'nin 12. maddesiyle uyumlu değildir. Çünkü 12. maddeye göre devlet, engelli kişilere kendi kararlarını kendilerinin verebilmesi için destek olmalıdır.

Araştırma Hakkında

Bu araştırma, vesayetle ilgili yasaların nasıl işlediğine baktı.

Şu soruları sordu:

- Bilişsel engelli kişiler ne tür zorluklarla karşılaşılıyor?
- Kendi kararlarını verebilmelerine neler yardımcı olabilir?
- Vesayet gündelik yaşamda nasıl işliyor?

44

Araştırmacılar 44 kişiyle konuştu:

- 11 engelli birey
- 15 anne ve baba
- 8 avukat
- 10 doktor

Araştırmacılar bilişsel engelli kişilerin araştırmaya katılabilmesi için erişilebilir yöntemler kullandı.

Örneğin:

- Kolay anlaşılır bilgiler
- Esnek görüşmeler
- Görsel destekler
- Kişinin yanında bir destekçinin olabilmesi

Araştırmada bulduğumuz en önemli şeyler

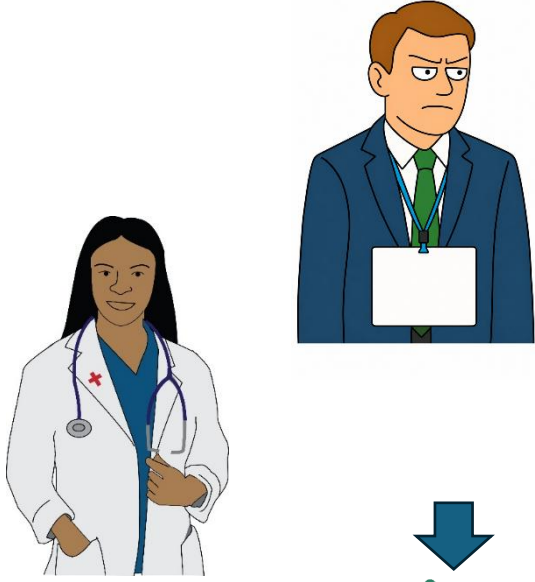
1. Gündelik hayatta vesayet:

Araştırmada çoğu kişinin vesayeti normal bir şey olarak gördüğünü bulduk.

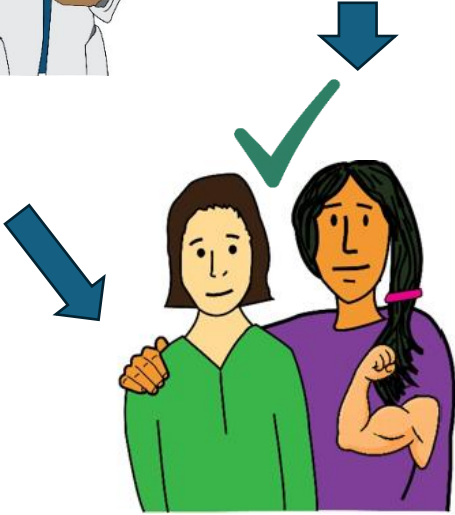
Birçok kişi vesayeti kötü bir şey olarak görmüyor. Bunun yerine, vesayetin şunlar için gerekli olduğunu düşünüyor:

- bilişsel engelli kişileri korumak
- resmi işlem yapmak
- engelli yardımlarına ulaşmak
- pasaport başvurusu yapmak
- gelecekte sorun yaşamamak

Kamu kurumları, çoğu zaman ailelere bilişsel engelli aile üyeleri için vesayete başvurmaları gerektiğini söylüyor. Bu yüzden aileler de çoğu zaman vesayet almak zorunda olduklarını düşünüyor.

Doktor raporları da bu sistemi destekliyor. Doktorlar çoğu zaman bilişsel engelli kişinin kendi kararlarını veremeyeceğini düşünüyor.

Kişinin gerçekte neleri yapabildiğine her zaman dikkatlice bakmayabiliyorlar. Ayrıca kişinin:

- hayatının tüm alanlarında
- hayatı boyunca
- hastane testi sonuçları nedeniyle (örneğin otizm tanısı olduğu için)

bir vasiye ihtiyacı olduğunu söyleyebiliyor.

Mahkemeler çoğu zaman kişiyi dinlemeden, sadece doktor raporlarına bakarak karar veriyor.

Bu durum, bilişsel engelli kişilerin kendi haklarıyla ilgili kararlardan dışlanabildiğini gösteriyor.

2. Vesayet ve Bakım:

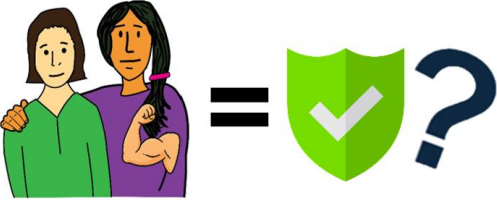
anne

Araştırma, vesayetin aile bakımıyla çok yakın bağlantılı olduğunu gösterdi. Çoğu zaman, anneler vasi oluyor. Çünkü bakım işlerinin büyük bölümünü zaten onlar yapıyor. Bu durum, engelli kişilerin ailelerine daha bağımlı hale gelmesine neden olabiliyor.

Eğer toplum, vesayeti normal görürse bu durum engelli kişilerin yetişkin gibi yaşayamayacağı düşüncesini güçlendirebilir.

Vesayet, çoğu zaman engelli kişileri korumanın bir yolu olarak anlatılıyor. Ama vesayet, önemli sorunlar da yaratabiliyor.

Vesayet, tek bir kişiye – vasiye - çok büyük güç veriyor.

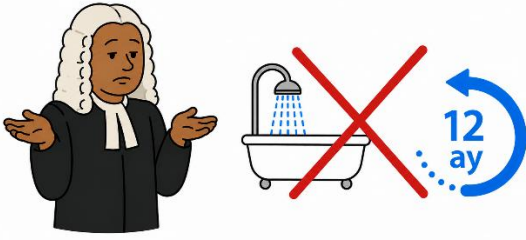
Bu durum, şu riskleri yaratabiliyor:

- engelli kişiye kötü davranılması
- kişiye iyi bakılmaması
- kişinin zarar görmesi
- kişi için uygun olmayan kararlar verilmesi
- kişinin dinlenmemesi

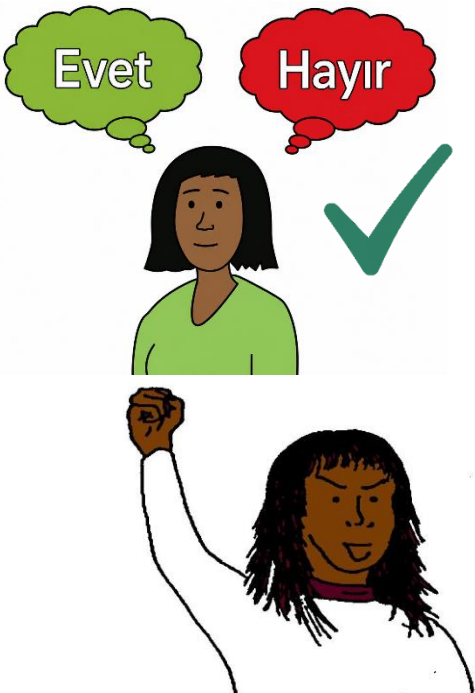
Yasalarda kişiyi korumak için güvenceler vardır. Örneğin, mahkemeler vasileri kontrol etmelidir. Ama araştırma, bu kuralların zayıf kaldığını ve düzgün uygulanmadığını gösterdi.

Bir avukat, engelli bir kişinin bir yıl boyunca yıkanmadığını hakime söylemişti. Hakim avukata, bunun kendi sorumluluğu olmadığı yanıtını vermişti. Ama bu kontrolleri yapmak, hakimin görevlerinden biridir.

Bazı anne ve babalar vesayeti kabul etmek istemiyorlar. Bir anne, oğlunun haklarını elinden almak istemediğini söyledi. Ama çoğu aile, vesayeti kabul etmek zorunda hissedebiliyor.

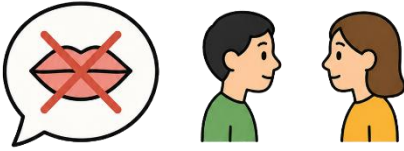
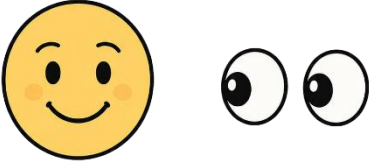
3. Gündelik Hayatta Karar Vermek:

Araştırma, engelli kişilerin aile ve toplum yaşamında birçok karar verdiğini gösterdi.

Bir engelli kişi, evde yalnız kalabildiğini, internet kullanabildiğini, denizden tek başına dönebildiğini ve sonra ne yapacağını planlayabildiğini söyledi.

Bu örnekler, engelli kişilerin kendi başlarına karar veremeyeceği düşüncesinin doğru olmadığını gösteriyor.

Araştırma ayrıca ailelerin ve destek olan diğer kişilerin engelli kişinin nasıl iletişim kurduğunu zaman içinde öğrendiğini gösterdi. Bazı engelli kişiler şu şekillerde iletişim kuruyor:

- konuşma
- beden dili
- el hareketleri
- sesler
- yüz ifadeleri
- başka iletişim yolları

Bir anne, oğlunun ağzından kelimeler çıkararak konuşamadığını anlattı. Ama oğlu, parmaklarıyla masaya vurarak ne istediğini ya da ne istemediğini gösterebiliyordu. Ailesi de, onun ne istediğini, neleri sevdiği ve ne yapmak istediğini anlayabiliyordu.

Bu durum, kişiyi anlamak için zaman ayrıldığında destekle karar vermesinin mümkün olduğunu gösteriyor.

4. Engelli kişilerin karar vermesine nasıl destek olabiliriz?

Araştırma, engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmesi için 4 önemli etken olduğunu gösterdi.

a. Erişilebilirlik:

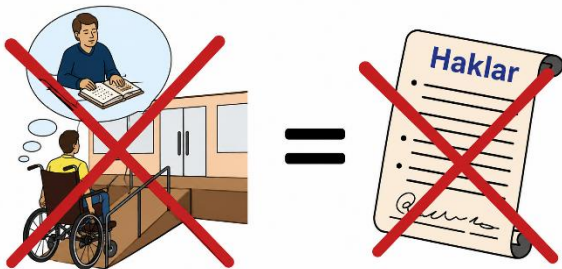
Engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmesi için mekanlar ve hizmetler erişilebilir olmalıdır.

Buna şunlar dahildir:

- hastaneler
- mahkemeler
- devlet daireleri
- ulaşım
- okullar
- iş yerleri

Engelli bir kişi hastanelerin korkutucu, gürültülü ve içinde yön bulmanın zor olduğunu söyledi. Bunun da, doktorlarla konuşmayı daha da zorlaştırdığını anlattı.

Bu örnek, erişilebilir olmayan hizmetlerin insanların haklarını kullanmasını engelleyebildiğini gösteriyor.

b. Bilgi ve İletişim:

Engelli kişilerin anlayabilecekleri şekilde hazırlanmış bilgiye ihtiyacı vardır. Ayrıca, kendilerine uygun şekilde iletişim kurmalarının desteklenmesi gerekir.

Bunlar olmadığında insanlar:

- seçeneklerini anlayamaz
- ne istediklerini söyleyemez
- soru soramaz
- kararlara katılamaz

Araştırma, kurumların verdiği bilgilerin çoğu zaman uzun ve anlaşılması zor olduğunu gösterdi. Bilgi, genellikle erişilebilir şekilde hazırlanmıyor.

Kurumlarda konuşma dışındaki iletişim yollarıyla ilgili de çoğu zaman sorunlar yaşanıyor.

Bu yüzden bazı hizmetler, bazı engelli kişilere kendi kararlarını veremezlermiş gibi davranıyor.

c. Katılım, İnsanları Dinlemek ve Desteklemek:

Araştırma, engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmesinde şunların önemli olduğunu gösterdi:

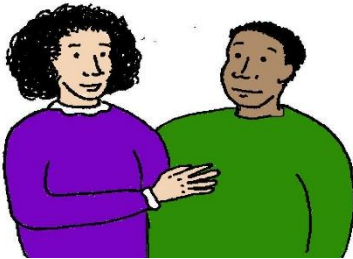
- kişiye tam bir birey olarak davranmak
- kişinin fikirlerine önem vermek
- kişiyi ciddiye almak

Destek, kişinin yerine geçmemelidir. Destek, kişinin kendi hayatıyla ilgili kararları vermesine yardımcı olmalıdır.

İyi destek şunlara bağlıdır:

- güven
- zaman
- süreklilik (aynı desteğin devam etmesi)
- engelli kişiyi iyi tanımak
- uzmanların kişiyi dinlemesi

Engelli bir kişi, onu tanıyan sürekli bir doktoru olduğunda her şeyin daha iyi olduğunu söyledi. Tedavisiyle ilgili kararları birlikte verdiklerini anlattı.

d. Yetişkin Bir Hayat Yaşamak:

Engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmesi için gerçek yaşam fırsatlarına sahip olması gerekiyor.

Bu fırsatlara şunlar dahildir:

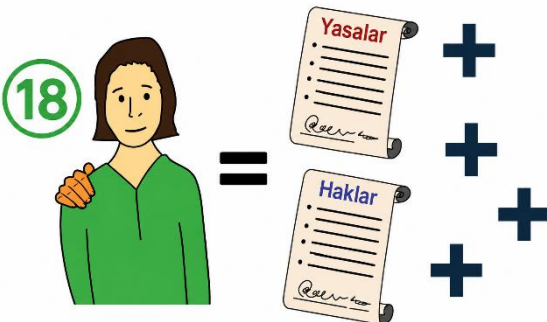
- çalışmak
- eğitim almak
- daha bağımsız yaşamak
- arkadaş edinmek
- sosyal aktivitelere katılmak
- siyaset ve kültürel yaşama katılmak

Bu fırsatlar, insanların özgüvenini artırır ve başkalarıyla bağ kurmasını sağlar. Ama araştırma, engelli kişilerin bu fırsatların çoğuna sahip olmadığını gösterdi.

Birçok engelli kişi, ailelerine bağımlı yaşıyor. Engelli bir kişi, topluluk çalışmalarına katılmanın kendini daha iyi hissetmesini sağladığını söyledi.

Bu, yetişkin bir hayatın sadece yasal haklarla ilgili olmadığını gösteriyor. Yetişkin bir hayat için, destek ve gerçek fırsatlar da gerekir.

Önerilerimiz

1. Yasalar değiştirilmelidir:

Türkiye yasalarını EHS'ye uygun hale getirmelidir.

Yasalar, tüm engelli kişilerin kendi kararlarını verebileceğini kabul etmelidir. Türkiye vesayet sisteminden uzaklaşmalı ve bilişsel engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmesi için destek sağlamalıdır.

2. Toplumsal algılar değişmelidir:

Bilişsel engelli kişiler, sadece korunması gereken ya da başkalarına bağımlı kişiler olarak görülmemelidir. Bilişsel engelli kişiler, eşit haklara sahip yetişkin bireyler olarak görülmelidir.

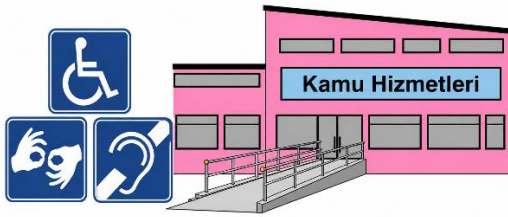

3. Kamu hizmetleri erişilebilir olmalıdır:

Kamu hizmetleri, farklı ihtiyaçları olan kişiler için erişilebilir olmalıdır.

Buna şunlar dahildir:

- duysal destekler (örneğin ses, ışık ve benzeri duysal konularda)

- farklı iletişim yolları (örneğin Braille ya da Kolay Okunur bilgiler)

- anlama ve kullanımı kolaylaştıran destekler (örneğin büyük düğmeli telefonlar)

- hareket desteği (örneğin yürümek için baston ya da bir binaya girebilmek için rampa)

4. Bilgi ve iletişime erişim sağlanmalıdır:

Kamu kurumları, engelli kişilerin anlayabileceği şekilde bilgi vermelidir.

Ayrıca, farklı iletişim yolları kabul edilmeli ve desteklenmelidir.

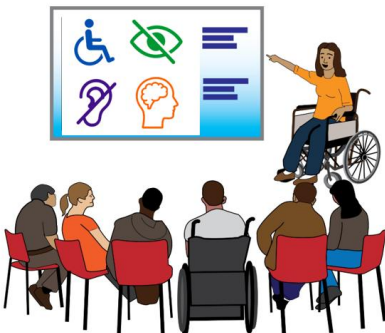
Buna, konuşma dışındaki iletişim yolları da dahildir.

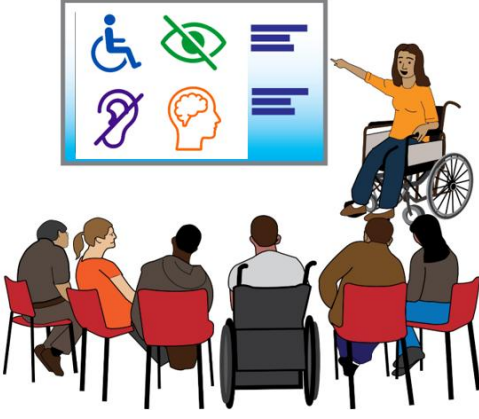

5. Kamu çalışanları eğitilmelidir:

Kamu çalışanlarına şu konularda daha iyi eğitim verilmesi gerekmektedir:

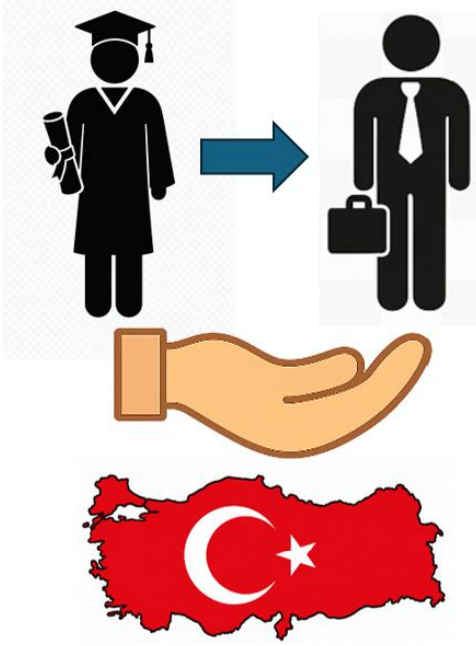
- engelli hakları

- destekli karar verme
- erişilebilir iletişim
- engelli kişilerin kararlara katılmasının sağlanması

Buna doktorlar, avukatlar, hakimler ve diğer kamu çalışanları dahildir.

6. Yetişkin ve bağımsız yaşam desteklenmelidir:

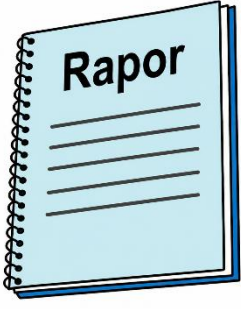
Türkiye, bilişsel engelli kişilerin eğitimden işe geçişini desteklemelidir. Türkiye ayrıca, kişisel asistanlık hizmetleri sağlamalıdır. Bu hizmetler, devlet tarafından karşılanmalıdır. Bu destekler, bağımsız yaşamı güçlendirir ve aileye bağımlılığı azaltır.

7. Bilişsel engelli kişilerin öz-savunuculuğu ve toplumsal katılımı desteklenmelidir:

Türkiye, bilişsel engelli kişilerin yürüttüğü örgütleri desteklemelidir. Engelli kişiler, yasalar ve politikalar hakkında gerçek söz sahibi olmalıdır.

Engelli kişilerin fikirleri, hayatlarını etkileyen yasaları ve hizmetleri şekillendirmelidir.

Araştırma raporunun (Kolay Okunur olmayan) tam versiyonuna řu linkten eriřebilirsiniz:

<https://madde12.org/arastirma-sonuclari/>

Raporda ayrıca, araştırmaya katılan kişilerin sۆzlerini de okuyabilirsiniz.

KAYNAKÇA

Taşcıoğlu, E. and şeref, E. (2026)

Yasal Kapasite Hakkı: Tűrkiye’de Biliřsel Engelli Bireylerin Yaşamlarında Vesayet Hukuku, Tanınma ve Katılım. Keele Üniversitesi.

Proje internet sitesi: www.madde12.org

Yazarlar hakkında

Dr Ezgi Taşcıoğlu Birleşik Krallık'taki Keele Üniversitesi'nde Kıdemli Öğretim Üyesidir. Hukuk Bölümü'nde çalışıyor.

Araştırmaları şu konulara odaklanıyor:

- hukuk ve toplum
- hukukun günlük yaşama etkisi
- engelli hakları
- toplumsal cinsiyet

Mary Donnelly ve Rosie Harding ile birlikte "Supporting Legal Capacity in Socio-Legal Context" adlı kitabın editörlerinden biridir.

İletişim: e.e.tascioglu@keele.ac.uk

Dr Ezgi Şeref bir araştırmacıdır.

Araştırmaları şu konulara odaklanıyor:

- insanların hukuku günlük yaşamda nasıl kullandığı
- hukuk sistemlerinin zaman içinde nasıl değiştiği

2023 yılında, Keele Üniversitesi'nde bu projede doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı.

Teşekkürler

Proje ortağımız Engelli Kadın Derneği'ne teşekkür ederiz.

Bu belge ve Türkçe çevirisine destekleri için People First (Öz-Savunuculuk) Derneği'ne teşekkür ederiz.

Ayrıca, bu araştırmaya katılan ve destek veren bütün kişi ve kurumlara teşekkür ederiz.

Bu belge People First (Öz-Savunuculuk) Derneği bünyesindeki Empower Ekibi tarafından Kolay Okunur hale getirilmiştir.

Belgenin Türkçe çevirisi araştırma ekibi tarafından yapılmıştır.

www.peoplefirstltd.com

Bilgi Güçtür!

People First

a voice for people with learning difficulties